

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Kulturologie – Obecná teorie a dějiny umění a kultury

Oddělení kulturologie – Ústav etnologie

Petr Měchura

Úpravy a prezentace Pražského hradu v období první republiky

Adaptations of Prague Castle in the Time of the First Czechoslovak Republic

TEZE K DISERTAČNÍ PRÁCI

Školitelka: PhDr. Barbora Půtová, Ph.D. et Ph.D.

2016

Abstrakt

Hlavním tématem práce je rozbor jedné z nejmladších etap vývoje Pražského hradu. Proměna, kterou historické ústředí českého státu v období první republiky prošlo, je do jisté míry srovnatelná s tereziánskou přestavbou druhé poloviny 18. století, která sjednotila Hrad v jeho hmotě a navždy ovlivnila panorama Hradčan. Časově je tato etapa spojena se vznikem nového demokratického státu a obdobím první republiky vymezeném léty 1918 – 1938. Pro ucelení představy o stavebních aktivitách v areálu Pražského hradu před převratem je v práci věnována pozornost i nejbližší době předcházející roku 1918, a tam, kde je to pro lepší pochopení novodobých úprav důležité, nebylo možné se vyhnout stručným přehledům stavební historie.

Rozbor a pokus o zhodnocení uvedené významné etapy vývoje areálu Pražského hradu jsou založeny na detailním poznání stavebních aktivit, jejichž výchozí zadání a cíle byly rozdílné. Tyto aktivity se týkaly různých částí Hradu, ale lze je rozdělit do tří okruhů reprezentovaných vůdčími osobnostmi - architekty a staviteli, Kamilem Hilbertem, Josipem Plečnikem a Karlem Fialou. Charakter objektů a území, jejichž úpravy tyto osobnosti vedly, se lišil, a stejně tak se lišil i přístup každé z nich. Práce sleduje zejména, jak rozdílný přístup k historické architektuře a k památce celonárodního významu ovlivnil konkrétní úpravy, stavební obnovu či restaurování architektury, jaký vliv měl na výslednou podobu areálu Pražského hradu a jak byly realizované úpravy a opravy přijímány odbornou i širokou veřejností.

Řada odborných pojednání o úpravách Hradu, především o těch realizovaných podle projektů Josipa Plečnika, byla již publikována. Přesto zůstávají některé okolnosti, zejména v bouřlivém období bezprostředně po říjnovém převratu a na přelomu let 1918 a 1919, méně známá. Je všeobecně známo, že Pražský hrad byl téměř spontánně zvolen za sídlo prezidenta nového demokratického státu, ovšem již méně se zdůrazňuje, že to bylo až v době, kdy se do areálu již stěhovala vznikající ministerstva a další složky státní správy, což v důsledku přineslo nemalé problémy. Velký význam měl vznik institucí, řídicích, koordinujících a dozorujících stavební práce; jejich činnost byla v počátcích provázena nejasnostmi, kompetenčními a někdy i osobními spory. Pozornost je věnována okolnostem zřízení a vývoje Stavební správy Pražského hradu jako úřadu zajišťujícího stavební realizace. V celkovém obrazu daného období nelze opominout aktivity široké odborné veřejnosti, která se prosazováním vlastních názorů i vyjadřováním obav o osud Pražského hradu snažila ovlivnit mnohá rozhodnutí zodpovědných institucí. Všechny uvedené okolnosti provázely změnu

Pražského hradu, dosud císařského a královského, na symbol nového demokratického Československého státu. Konkrétní úpravy byly samozřejmě zásadně ovlivněny přáními prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka, ne všem částem Hradu však byla věnována stejná oficiální pozornost.

Práce se mimo jiné soustředí i na otázky památkové péče a akceptaci nových myšlenek památkových teorií v praxi. Jejich konkrétní uplatnění lze nejlépe posoudit pomocí analýzy stavebních oprav, rekonstrukčních a restaurátorských prací na katedrále sv. Víta a Starém královském paláci. Doplnující stavebně historické průzkumy, zpracovávané v současnosti na obou uvedených památkách, umožňují v řadě případů podrobné poznání tehdy provedených zásahů až po detaily technologické povahy.

Klíčová slova:

Pražský hrad, památkové péče, restaurování architektury, stavební obnova, stavebně historické průzkumy

Summary

The main subject of this thesis is to analyse one of the latest stages of the development of Prague Castle. The extent of the changes the historic core of the Czechoslovak state went through in the time of the first Republic is comparable only to the Theresian reconstruction in the second half of the 18th century, which unified the appearance of the castle and had a definite impact on the panorama of Hradčany. The period between 1918 and 1938, called the first Czechoslovak Republic, is connected with the development of a new democratic state. To offer a complete picture, the building activities in the area of Prague Castle shortly before 1918 are summarized as well; in some cases it was inevitable for the understanding of the modern reconstruction to insert short overviews of the whole building history.

The analysis and the attempt to evaluate the mentioned important stage in the development of Prague Castle are based on a detailed study of the building activities that originally followed different goals. These activities concerned various parts of the castle and can be divided into three groups according to architects and builders: Kamil Hilbert, Josip Plečnik and Karel Fiala. The characters of the structures and of the areas these personalities reconstructed were different, and the approaches to them differed as well. The thesis examines how a different approach to historical architecture and to a monument of nationwide importance influenced the concrete adjustment, renovation or restoration of architecture, what influence it had on the final appearance of the area of Prague Castle and how the adjustments and renovations were accepted by the broad scholarly and lay public.

A number of scientific contributions to the realized building projects by Josip Plečnik have already been published. However, some circumstances, especially immediately after the proclamation of independence in October 1918 and in 1919, are less known. Spontaneously Prague Castle has been selected the seat of the president of the newly established state. This, however, took place only after some ministries and other institutions of the state administration moved to the castle, which had brought about considerable difficulties. The foundation of institutions that led, coordinated and supervised the building activities was of uttermost importance. In the beginning, obscurities, personal disputes and disputes over competences accompanied their work. The dissertation focuses on the circumstances of the foundation and development of the Building Division of Prague Castle (Stavební správa Pražského hradu) as the institution overseeing building projects. A part of the overall image in this period are activities of the broader public, which by means of own attitudes and the expression of fears of the fate of Prague Castle tried to influence many decisions of the

responsible institutions. The conversion of Prague Castle, by then an imperial and royal palace, into the symbol of the new and democratic Czechoslovakia was accompanied by all of the above mentioned circumstances. The specific execution of the building changes were of course influenced by the preferences of President Tomáš Garrigue Masaryk. However, not all parts of Prague Castle were granted the same official interest.

Work concentrated, among others, also on the question of heritage care and the acceptance of new ideas of monument preservation both in theory and practice. Their concrete application can best be analysed in the building adaptations, reconstructions and restorations in St Vitus' Cathedral and in the Old Royal Palace. Additional building-historical surveys of both these monuments are currently processed. In a number of cases they enable a detailed study of by then building adjustments including technological details.

Keywords:

Prague Castle, Heritage preservation, Restoration of architectural monuments, Renovation in architecture, Building-historical research

Struktura a cíle disertační práce

Pražský hrad je rozsáhlým souborem historických památek, uměleckého, historického a především pro Čechy symbolického významu. Ve světě se jen těžko hledá srovnatelný areál s obdobným stavebně historickým a uměleckým vývojem. Podoba Hradu byla formována více než tisíciletým vývojem, mimo jiné úzce spjatým i s dějinami státu a národa. Byl založen a postupně rozvíjen jako sídlo knížat, králů, později císařů a nakonec se stal i sídlem prezidentů, je úzce spjat s českou státností a zařadil se mezi neoficiální národní symboly.

Po vzniku Československé republiky v roce 1918, kdy se Pražský hrad měl stát opět sídlem hlavy státu, byl konglomerátem historických budov různého stáří a stavebního stavu, dosud udržovaný dvorním erárem v nejnutnější míře dle aktuálních potřeb Habsburského domu a příslušníků jeho dvora.

Tyto skutečnosti byly vnímány i při vzniku nové republiky. Náhle nastala potřeba prezentovat československou státnost a nezávislost i v obraze sídla prezidenta republiky. Hrad, který prošel naposledy rozsáhlejší přestavbou za vlády císařovny Marie Terezie, byl po dlouhou dobu jen vedlejší panovnickou rezidencí. Byl proto udržován jen z utilitárního hlediska a potřebám reprezentace nové republiky nevyhovoval, a to nejen po technické a funkční stránce. Bylo tedy potřeba upravit nejen budovy a interiéry, ale také hradní nádvoří, bezprostřední okolí paláce či zahrady. Nezbytným předpokladem pro novou funkci bylo vybudování vodovodních a kanalizačních sítí.

Pacassiho zdařilé sjednocení středověkého organismu hradního okrsku v monumentální a především reprezentativní pozdně barokní sídlo bylo určitým způsobem spojováno s právě zaniklou Habsburskou monarchií. V těchto souvislostech bylo prvním prezidentem a ikonou nového státu, Tomášem Garriguem Masarykem, rozhodnuto o přestavbě a revitalizaci Pražského hradu, která měla mít přímo národní formu a měla i symbolicky reprezentovat nově získanou demokracii. Prezident Masaryk na tento úkol pohlížel jako na potřebu udělat z Pražského hradu památník naší historie, který by byl, symbolem nejen minulosti, ale i budoucnosti. Zjednodušeně řečeno, úkol zněl Hrad monarchistický přeměnit na Hrad demokratický. Zadání jistě nebylo formulováno doslovně takto, ale minimálně nové výrazové prvky měly změnu úlohy Hradu zdůraznit. Řešením tohoto úkolu byl pověřen slovinský architekt Josip Plečnik, jehož dílu na Pražském hradě byla v literatuře věnována odpovídající pozornost.

Opomenout ovšem nelze další součásti obnovy Pražského hradu. V téže době probíhala dostavba katedrály sv. Víta a opravy ostatních neméně hodnotných staveb v areálu.

Zejména byla provedena celková restaurace Starého královského paláce a zahájen rozsáhlý systematický archeologický výzkum.

Důvodem volby tématu práce, jejímž předmětem je rozbor jedné z nejmladších etap vývoje Pražského hradu, je ta skutečnost, že toto období není dosud přehledně a podrobně zpracováno. Pro výslednou podobu Hradu měl velký význam vznik institucí, řídicích, koordinujících a dozorujících stavební práce; jejich činnost byla v počátcích provázána nejasnostmi, kompetenčními a někdy i osobními spory. V této práci je proto pozornost věnována okolnostem zřízení a úloze Stavební správy Pražského hradu jako pomocného úřadu zajišťujícího stavební realizace.

Do celkového obrazu daného období, který se práce snaží přiblížit, byly promítnuty aktivity široké odborné veřejnosti, která se prosazováním vlastních názorů i vyjadřováním obav o osud Pražského hradu snažila ovlivnit mnohá rozhodnutí zodpovědných institucí. Počátkem 20. století hledali umělci historikové, architekti a výtvarníci (spjatí s českým prostředím) nový přístup k historizujícím stylům, které v českém prostředí znamenaly nebezpečí purismu v oblasti památkových realizací. Státní památková péče, která se teprve etablovala a hledala své místo i teoretickou oporu, byla ovlivněna rakouskouherským modelem ochrany památek, který ovšem ještě nebyl zakotven v právní normě typu památkového zákona. V této době byl však přístup ochraně památek již pozitivně ovlivňován tzv. Vídeňskou školou dějin umění (Alois Riegl, Max Dvořák a v domácím prostředí Vojtěch Birnbaum a Zdeněk Wirth), která významně přispěla k šíření nových myšlenek i teorií. Odborná veřejnost a spolky se začaly aktivně a veřejně angažovat v ochraně památek.

Stavební aktivity v období první republiky se týkaly různých částí Hradu a byla jim přikládána nesterjná důležitost, a to i v očích veřejnosti. Rozdílný přístup k zacházení s památkou lze nejlépe přiblížit na rozborem díla tří významných osobností, Kamila Hilberta, Josipa Plečnika a Karla Fialy.

Zpracování tehdejších výzkumů a postupů v souvislosti s okolnostmi, které je ovlivňovaly, představují zajímavé a podnětné informace i z dnešního hlediska. Pro ucelení představy o stavebních aktivitách v areálu Pražského hradu před převratem je v práci věnována pozornost i nejbližší době předcházející roku 1918, a tam, kde je to pro lepší pochopení novodobých úprav důležité, nebylo možné se vyhnout stručným přehledům stavební historie s větším přesahem.

Práce se mimo jiné soustředí i na otázky památkové péče a akceptaci nových myšlenek památkových teorií v praxi. Jejich konkrétní uplatnění lze nejlépe posoudit pomocí

analýzy stavebních oprav, rekonstrukčních a restaurátorských prací v rámci areálu Pražského hradu a zvláště katedrály sv. Víta a Starého královského paláce.

Stav dosavadního bádání

Dosud nejkompexněji byla věnována pozornost dílu a okolnostem tvorby Josipa Plečnika, již za jeho působení,¹ ale zvláště v euforii 90. let. Josip Plečnik svou práci pro prezidenta Masaryka oficiálně ukončil abdikací v roce 1936, i když Prahu navštívil naposledy již v roce 1934. Druhá světová válka a vývoj společnosti po komunistickém puči v roce 1948 přispěly k nezájmu o Plečnikovo dílo a navíc režim nemínil podporovat připomínky první republiky a demokratického prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka. Snad díky mírnému společenskému uvolnění v roce 1968 mohla v Praze proběhnout první výstava věnovaná Plečnikovu dílu. Z evropského hlediska byla práce Josipa Plečnika poněkud méně známá a spíše ve stínu tehdy již všeobecně uznávaných architektů, jakými byli například Le Corbusier, Mies van der Rohe, Walter Gropius, Hugo Alvar Henrik Aalto či Martinus Adrianus Stam a další. V roce 1986 byla však díky kulturnímu centru George Pompidoua v Paříži uspořádána velká souborná výstava, která zmapovala jeho práci a přiblížila Josipa Plečnika širší veřejnosti. V České republice nastalo vhodné období k rehabilitaci pozapomenutého hradního architekta hned po demokratickém převratu v devadesátých letech. Tyto snahy vyvrcholily rozsáhlým výstavním projektem realizovaným na Pražském hradě pod záštitou prezidenta Václava Havla s názvem: „*Josip Plečnik - Architektura pro novou demokracii*“ v roce 1996.² V následujícím období vznikla řada odborných pojednání i popularizačních počinů o úpravách Hradu, např. Damjana Prelovšeka,³ Tomáše Valeny či Zdeňka Lukeše. V rámci tohoto úspěšného výstavního projektu byl vydán komplexní rozsáhlý katalog detailně rozebírající dílo architekta Plečnika.⁴ Podrobná analýza jeho prací byla během posledních 25 let poměrně podrobně a rozsáhle publikována. Přesto zůstávají některé okolnosti, zejména v bouřlivém období bezprostředně po říjnovém převratu a na přelomu let 1918 a 1919, méně známé. V rámci

---

¹ JANÁK, Pavel. *Josef Plečnik v Praze*. Volné směry XXVI. 1928

² Záhy následovaly další projekty v New Yorku roku 1997 souborná výstava: „*Jože Plečnik a Pražský hrad*“ a v Českém centru v Paříži roku 1999

³ KOTĚRA, Jan; PRELOVŠEK, Damjan, ed. a PLEČNIK, Jože. *Kotěra, Plečnik - korespondence*. Vyd. 1. V Praze: VŠUP, 2002. 363 s. - PRELOVŠEK, Damjan. *Architekt Josip Plečnik: práce pro prezidenta Masaryka*. Vyd. 1. Praha: Pražská edice, 2001. 143 s. - PLEČNIK, Jože; PRELOVŠEK, Damjan. *Josip Plečnik: život a dílo*. 1. vyd. Šlapanice: Era, 2002. 376 s

⁴ LUKEŠ, Zdeněk; PRELOVŠEK, Damjan; VALENA, Tomáš. *Josip Plečnik - architekt Pražského hradu*. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu, 1997. 663 s.

výstavního projektu v roce 1996 se tomuto období věnovala také Věra Malá,⁵ která publikovala skutečnosti týkající se okolností Plečnikových realizací a podpory jeho činnosti ze strany Kanceláře prezidenta republiky a prezidentovy rodiny.

K prověření tohoto období bylo zcela zásadní studium archivních materiálů a pramenů uložených v Archivu Pražského hradu a také plánové dokumentace architekta Josipa Plečnika a jeho asistenta Otto Rothmayera. Podstatné bylo zejména prostudování archivních fondů Referátu stavebních věcí Pražského hradu a Stavebních věcí Pražského hradu a Lán z let 1919-1947.

Kromě řady informací vztahujících se k okruhu činnosti architekta Josipa Plečnika, obsahují referáty zprávy a dokumenty ke vzniku institucí správy areálu a samotného řízení stavební činnosti na Pražském hradě. Součástí archivních materiálů je v mnoha ohledech podrobná spisová agenda rozšířená o interní zprávy jednotlivých zúčastněných institucí a korespondenci se zástupci odborné veřejnosti či tehdejšími médii. Tyto materiály do jisté míry zpřístupňují názory různých zájmových skupin na probíhající úpravy areálu Pražského hradu a reakce odborné i široké veřejnosti. Zajímavým zdrojem byl také rozsáhlý fond stavitele Karla Fialy, který nebyl dosud publikován ani v úplnosti zpracován.

Neméně důležitou etapou v období, které časově práci vymezuje, byla dostavba chrámu sv. Víta, sv. Václava a sv. Vojtěcha. Chrámu a jeho vývoji byla věnována pozornost velmi podrobně. Stavebnímu a uměleckému vývoji se věnoval Kamil Hilbert, Antonín Podlaha, Vojtěch Birnbaum a Josef Cibulka. Později se systematictěji katedrálou například zabývali v rámci jednotlivých článků či publikací⁶ Dobroslav Líbal, Pavel Zahradník, Jan Muk, Klára Benešová, Zuzana Bydžovská, Ivo Hlobil, Ivan Muchka, Michal Šroněk, Pavel Vlček, Jiří Kuthan, Jan Royt a Petr Chotěbor. Dostavbu katedrály od 19. století a Jednotu pro

---

⁵ MALÁ, Věra. *Hradní architekt a řízení stavební činnosti na Pražském hradě*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997 - MALÁ, Věra. *Památková péče na Pražském hradě po roce 1918. Faktografický nástin*. B 2301a nepublikovaný rukopis.

⁶ LÍBAL, Dobroslav; ZAHRADNÍK, Pavel. *Katedrála svatého Víta na Pražském hradě*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 1999. 207 s. - LÍBAL, Dobroslav. *Josef Mocker, architekt – restaurátor*. Zprávy památkové péče, 61, 2/2001, s. 21-23. - LÍBAL, Dobroslav. *Zaniklá loď svatovítské katedrály*. Zprávy památkové péče. 1994, roč. 54, s. 228. - BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. 283 s. - BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Petr Parléř: Svatovítská katedrála 1356-1399*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999. 174 s. - KUTHAN, Jiří; ROYT, Jan. *Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha: svatyně českých patronů a králů*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny ve spolupráci s Katolickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze, 2011. 683 s. - HLOBIL, Ivo; CHOTĚBOR, Petr; MAHLER, Zdeněk. *Katedrála sv. Víta. Díl I, Stavba*. Praha: Správa Pražského hradu, 1994. 80 s. - KOSTÍLKOVÁ, Marie; CHOTĚBOR, Petr. *Pražský hrad: kaple sv. Václava*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999. 90 s. - LIŠKOVÁ, Alena; LÍBAL, Dobroslav; MUK, Jan; ZAHRADNÍK, Pavel; *Stavebně historický průzkum Pražského hradu - Katedrála sv. Víta*. Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů, Praha, 1990, nepublikovaný rukopis.

dostavbu chrámu sv. Víta v Praze zvláště zpracovaly Marie Kostílková⁷ a Taťána Petrasová.⁸ Přímo architektu Kamilu Hilbertovi se věnovala podrobněji Eva Fantová. Část prací se zabývá buď starším obdobím a vytyčeného tématu se dotýká spíše okrajově či v jednotlivostech, nebo čistě umělecké výzdobě. Důležitým pramenem kromě archivních materiálů jsou Výroční zprávy Jednoty pro dostavění hlavního chrámu sv. Víta na Hradě pražském. Tyto zprávy sloužily k prezentaci postupu prací a mnohdy i k publikaci výzkumů. Jde o jedinečný pramen, který ovšem předpokládá velice dobrou znalost stavby samotné, protože v některých případech lze texty obtížně lokalizovat. Práci s výročními zprávami komplikuje přísně časové, nikoliv předmětné řazení. Pro budoucí využití autor pokládal za nutné tyto prameny zpracovat v logických celcích věnujících se sourodým etapám dostavby chrámu sv. Víta. Důležitým pramenem je také publikační řada *Castrum Pragense*,⁹ která se věnuje novým výzkumům areálu Pražského hradu a jejich soubornému systematickému mapování, ale také revizi starších zjištění. Neopominutelným pramenem jsou potom projekty obsažené v Nové plánové sbírce Archivu Pražského hradu.

Pro třetí okruh úprav Pražského hradu věnovaný Starému královskému paláci je pro práci zcela zásadní nezpracovaný fond stavitele Karla Fialy. Fialova analýza vývoje paláce ovlivnila Václava Mencla¹⁰ a Dobroslavu Menclovou¹¹ v prvních studiích. Později se problematikou zabýval Dobroslav Líbal¹² a Jan Muk,¹³ který však všechna svá zjištění nestihl publikovat. Uvedení autoři spolu s Miladou Vilímkovou se také palácem zabývali v rámci stavebně historického průzkumu pod hlavičkou Státního ústavu pro rekonstrukci

---

⁷ KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Katedrála sv. Víta. Díl 2, Dostavba*. 1. vyd. Praha: Správa Pražského hradu, 1994. 80 s. Pražský hrad. - KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Okna Svatovítské katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999, s. 98. -

⁸ PETRASOVÁ, Taťána. *Josef Mocker 1835-1899: stavitel katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999. 78 s. Knižnice Pražského hradu. Malá řada. - PETRASOVÁ, Taťána. Dostavba katedrály. In: *Katedrála sv. Víta v Praze. K 650. výročí založení*. Praha : Academia, 2004, s. 205-236. KOSTÍLKOVÁ, Marie; PETRASOVÁ, Taťána. *Jednota pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském: edice pramenů. I., 1842-1871*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 1999. 200 s.

⁹ MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ, Jana; HERICOVÁ, Iva; ŠINDELÁŘ, Jiří. *Archeologický atlas Pražského hradu. Díl I, Katedrála sv. Víta - Vikářská ulice*. In: *Castrum Pragense*, č. 10, Praha : Archeologický ústav AV ČR, 2009. 110 s. - MAŘÍKOVÁ-KUBKOVÁ, Jana; BRAVERMANOVÁ, Milena; KOVÁČ, Adriano; KŘIVÁNEK, Roman; MĚCHURA, Petr; MRLINA, Jan; ŠINDELÁŘ, Jiří; ŠINDELÁŘOVÁ, Monika; VÁCHA, Bohuslav; VANDĚLÍK, Josef *Předběžná zpráva o průzkumu staré královské hrobky v chóru katedrály sv. Víta na Pražském hradě*. *Castrum Pragense*. Praha : Archeologický ústav AV ČR 2005, sv. 6, s. 99-104

¹⁰ MENCL, Václav. *Architektura*. In: *Pozdně gotické umění v Čechách*. Praha, 1978, s. 73 – 166.

¹¹ MENCLOVÁ, Dobroslava. *České hrady*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1972. 2 sv. (435; 551 s.). *České dějiny*; sv. 45-46. MENCL, Václav; MENCLOVÁ, Dobroslava; Pražský hrad v románském a gotickém středověku, in: *Pražský hrad ve středověku* (výst. kat.), Praha 1946, s. 12–28.

¹² LÍBAL, Dobroslav; Stavební vývoj Starého paláce Pražského hradu do husitských válek do úrovně Vladislavského sálu, *Castellologica bohemica* VII, 2000, s. 71–73

¹³ MUK, Jan. *K vývoji královského paláce Pražského hradu ve 14. století*. In: *Castrum Pragense*. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1988

památkových měst a objektů.¹⁴ Novější práce reprezentují příspěvky Richarda Němce,¹⁵ Jaromíra Homolky,¹⁶ Pavla Kaliny,¹⁷ Jiřího Kuthana,¹⁸ a dalších.¹⁹ Nejpodrobněji se v současnosti věnuje tématu Starého královského paláce Petr Chotěbor.²⁰ V rámci publikací primárně věnovaným vývoji a podobě paláce v jeho různých etapách se výrazněji než ostatní autoři dotýká i zásahů a průzkumů vedených Karlem Fialou. V rámci zpracování textu disertační práce byla využita a zpracována část fondu Karla Fialy, což by ale nebylo možné bez terénního stavebně historického průzkumu Starého královského paláce. Mimo uvedené práce věnující se vývoji paláce, byl jediným příspěvkem věnovaným přímo Karlu Fialovi medailon Věry Malé.²¹

---

¹⁴ VILÍMKOVÁ, Milada. *Pražský hrad. Starý palác. Dějiny. SHP Pražského hradu*, SÚRPMO, (APH), rkp., Praha 1974

¹⁵ NĚMEC, Richard, Lucemburská rezidence na Pražském hradě, český korunovační řád a téma apartamentu ve 14. století. Němec, Richard. *Umění. Časopis Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky*. 60, č. 1, (2012), s. 2-25

¹⁶ HOMOLKA, Jaromír. *Příspěvek k dějinám české architektury krásného slohu (kolem roku 1400). K slohové situaci tzv. Sloupové síně Pražského hradu*. In: *Lesk královského majestátu ve středověku: pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2005, s. 265-271

¹⁷ KALINA, Pavel. *Praha 1310-1419: kapitoly o vrcholné gotice*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 237 s.

¹⁸ KUTHAN, Jiří. *Královské dílo doby jagellonské v českých zemích - jeho charakter a středoevropský kontext*. In: *Splendor et Gloria Regni Bohemiae : umělecké dílo jako projev vladařské reprezentace a symbol státní identity*. Praha : Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v nakl. Tomáš Halama, 2008, s. 511-556.

¹⁹ VLČEK, Pavel, ed. et al. *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000. 521 s. - VLČEK, Pavel, ed. et al. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2004. 761 s.

²⁰ CHOTĚBOR, Petr; K jagellonské přestavbě Starého královského paláce, *Castellologica bohemica*, 13, PRAHA 2012, v tisku. CHOTĚBOR, Petr. *Klenby mladší lucemburské stavební etapy Starého královského paláce na Pražském hradě*. In: *Sborník: sborník příspěvků ze 6. konference stavebněhistorického průzkumu uspořádané 5. - 8. 6. 2007 v Litomyšli. Funkční a prostorové uspořádání budov*. Praha : Unicornis - Sdružení pro stavebněhistorický průzkum, 2007, s. 93-102. - CHOTĚBOR, Petr. *Mladší lucemburská přestavba Starého královského paláce na Pražském hradě*. In: *Castellologica bohemica*, č. 10. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2006, s. 55-70. - CHOTĚBOR, Petr; MĚCHURA, Petr. *Nové objevy ve Starém královském paláci na Pražském hradě*. *Časopis Společnosti přátel starožitností*. 2009, roč. 117, č. 2, s. 80-86.

²¹ MALÁ, Věra. *Medailon Karel Fiala*. *Architekt: nezávislý čtrnáctidenník architektů*. 1997, roč. 43, č. 23, s. 49-50.

Výsledky disertace

Podkladem pro zhodnocení různých přístupů k úpravám areálu Pražského hradu v období první republiky byly stavební realizace, jejichž výsledky jsou zachovány dodnes. Zdrojem základních informací byly nejen historické a archivní prameny, ale také terénní stavebně historický průzkum.

Vlastní stavební realizace se přímo dotkly otázek etablojící se památkové péče a v některých uvedených případech respektovaly nové myšlenky památkových teorií v praxi. Jejich konkrétní uplatnění bylo možné posoudit pomocí analýzy stavebních oprav, rekonstrukčních a restaurátorských prací prováděných na katedrále sv. Víta, Starém královském paláci a také některých úprav ostatních částí areálu Pražského hradu.

Pro výslednou podobu areálu měl velký význam vznik institucí, řídicích, koordinujících a dozorujících stavební práce; jejich činnost byla v počátcích provázena nejasnostmi, kompetenčními a někdy i osobními spory. Pozornost byla věnována okolnostem zřízení a vývoje Stavební správy Pražského hradu jako úřadu zajišťujícího stavební realizace. V celkovém obrazu daného období nebyly opominuty aktivity široké odborné veřejnosti, která se prosazováním vlastních názorů i vyjadřováním obav o osud Pražského hradu snažila ovlivnit mnohá rozhodnutí zodpovědných institucí.

Stavební aktivity se týkaly různých částí Hradu, ale lze je rozdělit do tří okruhů reprezentovaných vůdčími osobnostmi - architekty a staviteli, Kamilem Hilbertem, Josipem Plečnikem a Karlem Fialou. Charakter objektů a území, jejichž úpravy tyto osobnosti vedly, se lišil, a stejně tak se lišil i přístup každé z nich.

Kamil Hilbert k úkolům v oblasti oprav a restaurování gotických částí katedrály přistupoval s vynikající znalostí stavby. Zásahům předcházela dokumentace, podrobný průzkum a pečlivé vyhodnocení, jehož výsledky Hilbert často publikoval.

Jeho ohleduplný přístup lze dokumentovat v případě oprav průčelí velké věže katedrály sv. Víta, kde zůstala zachována celá řada originálních detailů. Nelze sice jednoznačně tvrdit, že pod Hilbertovým vedením vyměňovala huť méně originálních dílů, než jak tomu bylo za Josefa Krannerera a Josefa Mockera, protože dnes již nemůžeme bezpečně posoudit míru narušení původních originálů a možnost jejich dalšího ponechání in situ. Snaha o zachování originálu je u Kamila Hilberta však zřejmá, i když na druhé straně se musel mnohdy rozhodovat v souladu s požadavky na běžné užívání katedrály a na bezpečnost lidí uvnitř i v nejbližším okolí. Například musel rozebrat originální vřetenové schodiště na jihovýchodním nároží transeptu (jehož špatný stavební stav představoval velké nebezpečí) a

staticky porušené díly nahradil kopií. Podobně byl – proti původnímu předpokladu – nucen ze statických důvodů snést část klenby v západní části chóru a provést klenbu novou, i když aspoň se zachováním původních výběhů kleneb a použitím většiny starých gotických cihel. Největším problémem z hlediska nových myšlenek památkových teorií se nakonec ukázalo přesunutí hudební kruchty, které Hilbertovi přineslo nesouhlasné reakce řady tehdejších teoretiků, byť mu čas dal za pravdu.

Jeho názor na změnu zakončení a zastřešení velké věže nelze zatím z dostupných pramenů dostatečně poznat či doložit. Když převzal vedení stavby po Mockerově smrti, bylo nahrazení barokní střechy neogotickou kamennou špicí zřejmě součástí plánu. O realizaci neogotické kamenné špice, pro kterou již byly provedeny ve spodní části věže úpravy (a obětován dochovaný interiér Házmburské kaple), nikdo zřejmě nepochyboval. Hilbert mohl ovlivnit konečné rozhodnutí tím, že novou podobu věže zakreslil do panoramatu. Není vyloučeno, že pod dojmem této vizualizace si vedení Jednoty dokázalo udělat reálnou představu o konečném výsledku. K ústupu od záměru zvýšit a stylově odpovídajícím způsobem završit věž mohly přispět i kritické hlasy ze zahraničí. Věži se Hilbert ještě znovu věnoval na konci své profesní dráhy, kdy realizoval prodloužení schodiště, statické zajištění a zesílení konstrukcí nejvyššího patra, opravu barokního krovu a měděné krytiny báně.

Tam, kde to považoval za vhodné či nutné, neváhal použít výrazně novodobé materiály – vložil např. železobetonové desky nad klenbu Svatováclavské kaple, nad klenbu Hudební (Wolmutovy) kruchty a do velké věže. Byl si vědom významu reliktních staveb odhalených výzkumem a pro zachování přístupu k nim je překryl železobetonovým stropem.

Interiér kaple sv. Václava restauroval s příkladnou pietou. Kde to bylo možné a kde měl dostatek podkladů, usiloval o obnovu původní podoby z doby Petra Parléře – např. doplnil nedochovanou římsu na východní stěně a obklad drahými kameny (přestože mohl použít jen jaspisy podobné barvy, nikoliv z původního naleziště, které bylo v jeho době neznámé). Pro dokončení plně funkčního celku neváhal doplnit potřebné prvky a k jejich návrhu přistupoval jako tvůrčí umělec. Příkladem jsou nové dveře v západním portálu kaple, nový lustr a nová úprava hrobu sv. Václava. Pouze pro oltářní menzu použil originální reliéf pocházející z kaple sv. Anny. Podobně tvůrčím způsobem dokončil obnovu interiéru Jižní předsíně. Navrhl doplnění horního zakončení volného pilíře a dvou oblouků, které jej propojily s ostěním vnitřního portálu. Zcela volnou kreací je kružbová výplň mezi oblouky – detailnímu rozkreslení, kamenické výrobě dílů a jejich osazení se věnovala huť až po architektově smrti.

Hilbertova volná tvorba v případech, kdy návrhy nevycházely z konkrétního podkladu nebo originálních vzorů a neznamenal obnovení nebo výměnu za kopii, byla ovšem svázána především s neogotickým slohem. Zásadní záměr, aby katedrála po dokončení představovala jednotný celek, kde příchozí jen stěží odliší středověké části od novodobých, nebylo možné narušit. Hilbert také inklinoval k tvarosloví pozdní gotiky a vycházel z předpokladu, že by se – jako na jiných katedrálách – i na chrámu sv. Víta uplatnilo, kdyby stavba pokračovala po roce 1419. Jeho kružba ve velkém okně jižního průčelí transeptu či šest oken v dolní partii severního čela transeptu (vnější stěna přemístěné varhaní kruchty) to dokládají.

Analogicky k Parlěřově části věnoval velkou pozornost sochařské výzdobě. Pro ni se dostatečný prostor otvíral spíše v nové části katedrály. Masky, zvířata a lidské postavy od tradičních, středověkem inspirovaných (d'ábel na schodišti do nové klenotnice) až po portréty členů uměleckého odboru Jednoty zakomponované do hlavice pilíře, tvoří uměleckou protiváhu dílům středověkých kameníků. Podíl Kamila Hilberta a sochařů pro Jednotu pracujících (např. Vojta Sucharda) by mohl detailně objasnit další výzkum.

Kamil Hilbert ztělesňoval již typ moderního památkového architekta. Velmi záhy akceptoval a do skutečné praxe uvedl nové památkové zásady v době, kdy teprve probíhal vývoj teoretických názorů na památkovou péči samotnou. Přestože byl v čele památkářského snažení své doby, předsedou Společnosti přátel starožitností československých, nebyl typem vůdce. Teorie zde předcházela, Hilbert nové názory přijímal, prosazoval a formuloval své vlastní zásady, ale sám ji nevytvářel. Jeho význam spočívá především ve způsobu, jakým ji v praxi prováděl. Nové teorie pochopil a uplatňoval, nevychoval ovšem přímé následovníky. K tomu je však třeba poznamenat, že během letité a úzké spolupráce si osvojil Hilbertův přístup a zásady jeho vrstevník Karel Fiala.

Srovnáme-li přístup k památkovému objektu Kamila Hilberta a Josipa Plečnika, lišil se Plečnik výtvarnou výrazností a uměleckou individualitou. Jeho formy byly přísnější a klasičtější, řešení většinou velkorysá a mnohdy odvážná, ale propracovaná a dotažená do detailu. Hilberta nenásledoval v souhrnném vědeckém bádání a snahou památkový objekt detailně prozkoumat a poznat. Památkový aspekt sice vždy zcela nepominul, ale volil jiná, spíše nekonvenční řešení. Plečnik byl především tvůrčí architekt, který i vzhledem ke svému původu neváhal čerpat inspiraci ze zdrojů, jež byly českému prostředí zcela cizí (architektonické formy egejské a egyptské kultury). Naopak tento přístup zjevně považoval za vhodný vzhledem k zadání, které dostal. Jeho úkolem bylo změnit vzhled Hradu a přizpůsobit jej nové úloze sídla hlavy demokratického státu. Znamenalo to mimo jiné aspoň poněkud potlačit jeho dosavadní ráz, příliš připomínající éru vlády Habsburků. Zadání jistě nebylo

formulováno doslovně takto, ale minimálně nové výrazové prvky měly změnu úlohy Hradu zdůraznit.

Naštěstí Plečnik neměnil celá dochovaná průčelí, ba dokonce tam, kde přistavoval část spojovacího křídla, novou fasádu nově připojené části přizpůsobil členěním navazující fasádě Nicolò Pacassiho. Velkým zásahem bylo vybourání rozměrných pravidelných otvorů do Sloupové síně (později opět zazděných) a také odstranění kleneb a stropů v celé výšce interiéru západního křídla. Určitý zásah znamenalo zřízení nového propojení z III. nádvoří do Jižních zahrad (Býčí schodiště). Tam se neomezil jen na nové schodiště, ale i na řešení přiléhající fasády (provedené pásovou oblounovou bosáží). Nové architektury nebo prvky v zahradě neznamenal takový zásah i proto, že Jižní zahrady byly celé provedeny nově v jednotné architektonické koncepci.

Přestože některé soudobé kritiky Plečnikových realizací byly dosti oprávněné, je třeba mít na paměti časem ověřený argument, že přes invazivní zásahy přinesly Hradu novou nadčasovou hodnotu. To umocnila i preciznost provedení a kvalita použitých materiálů.

Na svou dobu se zcela specifickým přístupem vyznačoval stavitel Karel Fiala. Nepochybně byl ovlivněn svou dlouholetou praxí v huti Jednoty pro dostavění chrámu sv. Víta a spoluprací s Kamilem Hilbertem. Kromě katedrály upoutal jeho pozornost zvláště Starý královský palác. Od počátku své činnosti se zajímal o jeho stavební vývoj a pokusil se rozpoznat nejstarší stavební fázi, což se mu také podařilo.

K paláci tedy nepřistupoval s úmyslem jej výrazně adaptovat pro nové využití, měnit dispozici nebo slohový výraz architektury (i když se mu to místy podařilo). Jeho snaha o poznání jej vedla k sondám a k odstraňování mladších, původní charakter zastírajících prvků. Věnoval se podrobným průzkumům a jejich výsledky pečlivě dokumentoval s pomocí zaměstnanců oddělení Starý hrad Stavební správy Pražského hradu, které vedl. V mnoha případech velmi detailním způsobem – např. zaznamenával rozměry všech kvádrů ve zdivu. I když některé průzkumy zůstaly ve formě skic a nikdy nebyly převedeny do „čistopisu“, jsou velmi hodnotným pramenem pro poznání vývoje stavby. Fialovy interpretace nálezů, především jejich datování, jsou sice často překonané, avšak dokumentace, pořízená ve snaze o objektivní záznam situací, zůstává plně použitelná a zasloužila by si jistě větší využití a zhodnocení než dosud. Karel Fiala může sloužit jako příklad toho, jak důležité je pořizovat dokumentaci, bez níž zůstává průzkum spíše v rovině hypotéz. A také příkladem toho, že je možné v určitém poznání dospět k mylným závěrům, které následující generace historiků architektury či dějin umění může revidovat na podkladě stejné dokumentace.

Změny, ke kterým při opravách paláce přistoupil, nejsou zásadní. Často dbal na to, aby jeho zásah (doplňky nedochovaných profilací apod.) byly na první pohled rozlišitelné od originálu (např. podle specifického opracování povrchu kamene). Na mnoha místech zanechal datační nápisy, nenápadné, decentní, ale přístupné. To můžeme nalézt i na jižním průčelí pod úrovni ochozu, kde některé úpravy signoval a datoval.

Chybou byla zjevně obnova tří nejzápadnějších arkádových oblouků z doby Karla IV. Přineslo to komplikace v řešení výškových úrovní severního dvora a výsledkem je podoba průčelí, která historicky nikdy nenastala. Dokonce musel sáhnout ke změně v klenbě, kde bylo třeba vytvořit výseč kvůli odkrývaným obloukům arkády. Drobnou chybou bylo důsledné odstranění omítek ze všech součástí interiéru Vladislavského sálu zhotovených z tesaného kamene. Speciálně výběhy klenby mají jasně danou hranu, kde má končit omítka a začít „holý“ kámen.

Nové vestavby do historických interiérů byly vedeny pouze technickými důvody, nikoliv snahou o uplatnění vlastních návrhů. V „Knížecí síni“ po odstranění gotické přizdívky zakrývající západní románskou stěnu kaple Všetech svatých navrhl cihelný pas, založený na pískovcových patkách, kterým pojistil čelo klenby. Také navrhl úpravu vstupu do suterénu Ludvíkova křídla v podobě odstupňovaného cihelného portálu parafrázujícího „přetočenou“ profilaci jihovýchodního portálku ve Vladislavském sále.

V některých případech upřednostňoval analytickou metodu prezentace nalezených situací nebo detailů patřících k jiné stavební fázi (především stopy starších etap) na úkor jednotného vzhledu. Snažil se, aby jeho sondy zůstaly přístupné i dalším zájemcům. Skutečně ze situací, odkrytých díky němu, těžily i následující generace odborníků na stavebně historický průzkum (D. Menclová, J. Muk, D. Líbal, P. Chotěbor aj.)

Při hodnocení činnosti Karla Fialy nelze opomenout objekt Starého probošství (č.p. 48). V roce 1924 předala Jednota objekt zpátky Kanceláři prezidenta republiky. První fáze oprav objektu proběhla v letech 1923 – 1924. V důsledku snížení úrovně III. nádvoří dle projektu Josipa Plečnika bylo následně nutné obvodové zdi Probošství provizorně zajistit vzpěrami a podezdít – základy stavby nebyly totiž provedeny do takové hloubky, jakou nová situace vyžadovala. Také nálezy při snižování terénu byly jedním z důvodů zahájení systematického výzkumu na III. nádvoří na jaře roku 1925. Komplexní zásah byl Karlem Fialou proveden v letech 1925 – 1926. Zesílení základů bylo zakryto dodatečným osazením kamennými lavic, což zmírnilo negativní působení nově příliš vysoké soklové partie. Při osazování monolitu byl zabetonován přístup z probošství a v září 1929 na závěr prací osadili

kameníci schody před západním vstupem, které bylo vzhledem k změně úrovně nádvoří třeba zvýšit o šest stupňů.

Při provádění rekonstrukce objevil Fiala část románské budovy někdejšího sídla pražských biskupů. Východní stěnu s kvádrovým zdívem a sduženým oknem odhalil a ponechal analyticky prezentovanou. Výsledky svého bádání publikoval v Památkách archeologických.²²

Pozoruhodnou publikací zdánlivě malého rozsahu je článek Pražský hrad v době románské, kde shrnul poznatky o etapě, která znamenala ve vývoji Pražského hradu zásadní změnu. Článek byl rozšiřován i jako zvláštní otisk v Časopisu Společnosti přátel starožitností se skládanou půdorysnou přílohou. To byl počín na svou dobu zcela ojedinělý a také je třeba poznamenat, že je plán zpracován v podstatě správně, mladší výzkumy jej pouze postupně doplnily o nová zjištění.²³ Mezi publikacemi Karla Fialy je třeba také zmínit starší článek z roku 1922 v časopise Stavitel, který výše uvedenému článku předcházela, ale obsahoval i řadu nepřesností. Na druhou stranu podává představu o vývoji Fialových výzkumů a hodnocení historického stavebního vývoje areálu.²⁴

Z textů, které nebyly veřejně publikovány, stojí za zmínku zvláště úvaha o zastavování okolí Pražského hradu. Fiala v ní prezentuje zcela adekvátní požadavky na ochranu okolí a zachování pohledových kvalit panoramatu Hradu a Hradčan. Lze konstatovat, že odpovídají zcela soudobým požadavkům, které ovšem často nebývají v plném rozsahu akceptovány ani dnes. Neméně pozoruhodným textem je zpráva Karla Fialy Kanceláři prezidenta republiky z 10. října 1934 k tématu úpravy Starého královského paláce pro Národní shromáždění. Text se vztahuje z části k realizované volbě prezidenta 24. května 1934 a blíže neurčenému využití Národním shromážděním, ale zároveň programově precizuje způsob prezentace a využití paláce. Zdůrazňuje umělecké hodnoty památky a upozorňuje nadřízenou Kancelář prezidenta republiky, že je třeba zachovat nynější historický stav. Žádá, aby podmínky ochrany byly napříště zahrnuty do směrnice a při využití paláce pro státní a reprezentační účely byla respektována především jeho výjimečná hodnota. Upozorňuje na skutečnost, že není možné provést stavební úpravy pro reprezentační účely, které by palác nepoškodily a nepůsobily rušivě. Směrnice pro použití Starého královského paláce podle jeho názoru nemusí být detailní, ale musí jednoznačně zajišťovat jeho ochranu do budoucna. Nevylučuje, aby palác sloužil státní reprezentaci, pro kterou byl i v historii prioritně určen, ale připomíná, že tyto

---

²² FIALA, Karel. *Bývalý dům biskupův na Hradě pražském*. Památky archeologické XXXVI, 1925, s. 418 – 442.

²³ FIALA, Karel. *Hrad pražský v době románské*. Časopis Společnosti přátel starožitností, V Praze 1933.

²⁴ FIALA, Karel. *Starý hrad pražský*. Stavitel, díl 1. Praha, 1922, s. 12

aktivity musí být jednorázové a nesmějí zasahovat do jeho památkových hodnot. Také připomíná, že v době běžného používání má být palác otevřen veřejnosti „*jak to doposud jest na hradě přípustno a zvykem*“.

Text disertační práce shrnuje vytyčené období v zamýšleném rozsahu a vytyčených okruzích, které spolu vytvářejí obraz důležité etapy úprav Pražského hradu. Dotýká se mnoha okolností, které úpravy provázely a ovlivnily, včetně otázek památkové péče a uvádění nových památkových teorií do praxe. Do jisté míry je i dokladem, že díky mnoha osobnostem, které se na úpravách Pražského hradu podílely, lze pohlížet na tuto etapu jako na úspěšnou i z hlediska širšího, než jen lokálního kontextu. Z komplexního hlediska považuji za důležitý důsledek nejmladší etapy úprav areálu jednoznačnou shodu odborné veřejnosti v tom, že na areál Pražského hradu je třeba nadále pohlížet jako na zcela dokončený celek, který již nebude v budoucnu nijak doplňován a funkčně upravován.

Práci doplňuje obrazová příloha s ukázkami aktuálních stavebně historických průzkumů některých partií katedrály sv. Víta a Starého královského paláce, které umožňují v řadě případů podrobné poznání tehdy provedených zásahů až po detaily technologické povahy.

Výběr odborné literatury

- BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Katedrála sv. Víta v Praze: k 650. výročí založení*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. 283 s., [20] s. barev. il. ISBN 80-200-0189-1.
- BENEŠOVSKÁ, Klára. et al. *Petr Parléř: Svatovítská katedrála 1356-1399*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999. 174 s. ISBN 80-86161-13-7.
- BIRNBAUM, Vojtěch. *Otázka spojení staré a nové části*. Věstník pro ochranu památek X., Chrám sv. Víta v Praze, Klub Za starou Prahu. 1924
- BIRNBAUM, Vojtěch. *Moderní péče o památky a dostavba chrámu svatovítského*. Národní listy 24. prosince 1924.
- CIBULKA, Josef. *Švabinského okno v katedrále svatovítské*, Umění IX, 1936, s. 203 – 215.
- DÁŇOVÁ, Helena, ed., MEZIHORÁKOVÁ, Klára, ed. a PRÍX, Dalibor, ed. *Artem ad vitam: kniha k poctě Ivo Hlobila*. Vyd. 1. Praha: Artefactum, 2012. 716 s., [32] s. obr. příl. ISBN 978-80-86890-46-3.
- DVOŘÁK, Max. et al. *Moderní památková péče*. Praha: NPÚ, 2004, ISBN 80-86234-55-X
- FANTOVÁ, Eva. *Kamil Hilbert: průkopník památkové péče první čtvrtiny 20. století*. Zprávy památkové péče. 1996, roč. 56, č. 1-2, s. 61-68. ISSN 1210-5538
- FANTOVÁ, Eva. *Vliv osobnosti a díla Kamila Hilberta na památkovou péči*. Umění. 1979, roč. 27, č. 1, s. 67-76
- FIALA, Karel. *Hrad pražský v době románské*. Časopis Společnosti přátel starožitností, V Praze 1933.
- FIALA, Karel. *Starý hrad pražský*. Stavitel, díl 1. Praha, 1922, s. 12
- FIALA, Karel. *Bývalý dům biskupův na Hradě pražském*. Památky archeologické XXXVI, 1925, s. 418 – 442.
- HÁJEK Z LIBOČAN, Václav. *O nešťastné příhodě kteráž jse stala skrze oheň v Menším Městě Pražském / a na hradě Svatého Václava / i na hradčanech Léta 1541*
- HALATA, Martin; ŠULA, Michal a KARASOVÁ, Daniela. *Na slunečné straně: Městský trakt Pražského hradu jako habsburské sídlo 1800-1918*. Praha: Gallery, 2013. 481 s. ISBN 978-80-86990-88-0.
- HILBERT, Kamil. *O kruchtě v dómě sv. Víta v Praze*. Časopis Společnosti přátel starožitností. 1924, roč. 32, s. 140
- HILBERT, Kamil. *Hudební kruchta v chrámu sv. Víta na Hradě pražském*. Časopis Společnosti přátel starožitností československých XVII. 1909, č. 17, s. 1-17, 41-47.
- HILBERT, Kamil; MATIEGKA, Jindřich; PODLAHA, Antonín. *Královská hrobka v chrámě sv. Víta na Hradě pražském*. In: Památky archeologické XXXVI. 1930, s. 241-257
- HILBERT, Kamil; PODLAHA, Antonín. *Metropolitní chrám sv. Víta v Praze*. Praha, 1906.
- HLOBIL, Ivo. et al. *Na základech konzervativní teorie české památkové péče*. Praha: NPÚ, 2008. ISBN 978-80-87104-32-3
- HLOBIL, Ivo. *Sto let od prvního pokusu o proklamaci zákonné ochrany historické Prahy*. Umění a řemesla. 1996, č. 2, s. 4-5
- HLOBIL, Ivo; CHOTĚBOR, Petr; MAHLER, Zdeněk. *Katedrála sv. Víta. Díl 1, Stavba*. Praha: Správa Pražského hradu, 1994. 80 s.
- HLOBIL, Ivo; PERŮTKA, Marek, ed. *Na základech konzervativní teorie české památkové péče: výběr z textů*. 1. vyd. Praha: Národní památkový ústav, 2008. 254 s. ISBN 978-80-87104-32-3.
- HOMOLKA, Jaromír. *Příspěvek k dějinám české architektury krásného slohu (kolem roku 1400). K slohové situaci tzv. Sloupové síně Pražského hradu*. In: *Lesk královského majestátu ve středověku : pocta prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám*. Praha ; Litomyšl : Paseka, 2005, s. 265-271.
- CHOTĚBOR, Petr. *Mladší lucemburská přestavba Starého královského paláce na Pražském hradě*. In: *Castellologica bohémica, č. 10*. Praha: Archeologický ústav AV ČR, 2006, s. 55-70.
- CHOTĚBOR, Petr. *Klenby mladší lucemburské stavební etapy Starého královského paláce na Pražském hradě*. In: *Svorník: sborník příspěvků ze 6. konference stavebněhistorického průzkumu uspořádané 5. - 8. 6. 2007 v Litomyšli. Funkční a prostorové uspořádání budov.. Praha : Unicornis - Sdružení pro stavebněhistorický průzkum, 2007, s. 93–102. ISSN:1802-8128*
- CHOTĚBOR, Petr. *K jagellonské přestavbě Starého královského paláce*. Castellologica bohémica. Praha, 2012, č. 13 v tisku.
- CHOTĚBOR, Petr; MĚCHURA, Petr. *Nové objevy ve Starém královském paláci na Pražském hradě*. Časopis Společnosti přátel starožitností. 2009, roč. 117, č. 2, s. 80-86. ISSN:1803-1382
- KALINA, Pavel. *Praha 1310-1419: kapitoly o vrcholné gotice*. 1. vyd. Praha: Libri, 2004. 237 s. ISBN 80-7277-161-2.
- KALINA, Pavel. *Benedikt Ried a počátky záalpské renesance*. Praha, Academia, 2009, 300 s. ISBN 978-80-200-1744-4
- KOSTÍLKOVÁ, Marie. *Okna Svatovítské katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999, s. 98. ISBN 80-86161-11-0.

- KOSTÍLKOVÁ, Marie; PETRASOVÁ, Taťána. *Jednota pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském: edice pramenů. I., 1842-1871*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 1999. 200 s. ISBN 80-902279-5-3.
- KUTHAN, Jiří; ROYT, Jan. *Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha: svatyně českých patronů a králů*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Lidové noviny ve spolupráci s Katolickou teologickou fakultou Univerzity Karlovy v Praze, 2011. 683 s. ISBN 978-80-7422-090-6.
- KUTHAN, Jiří. *Královské dílo doby jagellonské v českých zemích - jeho charakter a střeoevropský kontext*. In: Splendor et Gloria Regni Bohemiae : umělecké dílo jako projev vladařské reprezentace a symbol státní identity. Praha : Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v nakl. Tomáš Halama, 2008, s. 511-556. ISBN:978-80-87082-07-2
- LÍBAL, Dobroslav; ZAHRADNÍK, Pavel. *Katedrála svatého Víta na Pražském hradě*. 1. vyd. Praha: Unicornis, 1999. 207 s. ISBN 80-901587-6-5.
- LÍBAL, Dobroslav. *Stavební vývoj Starého paláce Pražského hradu do husitských válek do úrovně Vladislavského sálu*. Castellologica bohemia VII, 2000, s. 71–73. ISBN 978-80-86204-21-5
- LUKEŠ, Zdeněk; PREVLOŠEK, Damjan; VALENA, Tomáš. *Josip Plečnik - architekt Pražského hradu*. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu, 1997. 663 s. ISBN 80-902051-3-5.
- MALÁ, Věra. *Medailon Karel Fiala*. Architekt: nezávislý čtrnáctidenník architektů. 1997, roč. 43, č. 23, s. 49-50. ISSN 0862-7010
- MALÁ, Věra. *Hradní architekt a řízení stavební činnosti na Pražském hradě*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 138
- MARÍKOVÁ-KUBKOVÁ, Jana; HERICHOVÁ, Iva; ŠINDELÁŘ, Jiří. *Archeologický atlas Pražského hradu. Díl I, Katedrála sv. Víta - Vikářská ulice*. In: Castrum Pragense, č. 10, Praha : Archeologický ústav AV ČR, 2009. 110 s. ISBN:978-80-87365-27-4
- MENCL, Václav. *Architektura*. In: Pozdně gotické umění v Čechách. Praha, 1978, s. 73 – 166.
- MENCL, Václav; MENCLOVÁ, Dobroslava. *Pražský hrad v románském a gotickém středověku*. In: Pražský hrad ve středověku (výst. kat.). Praha, 1946, s. 12–28.
- MENCLOVÁ, Dobroslava. *České hrady*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1972. 2 sv. (435; 551 s.). České dějiny; sv. 45-46.
- MUCHKA, Ivan. *Objevy odborníků i laiků. Rudolfská štuková výzdoba Španělského sálu - renesance a art-déco*. Umění a řemesla. Časopis pro kulturu prostředí. [č. 1: Pražský hrad: jiný pohled] 1992, roč. 34, č. 1, s. 65-66. ISSN:0139-5815
- MUK, Jan. *K vývoji královského paláce Pražského hradu ve 14. století*. In: Castrum Pragense. Praha: Archeologický ústav ČSAV, 1988- . ISSN 0862-6065
- MUK, Jan. *Poznámky k charakteru rané renesance na Pražském hradě*. In: Historická Olomouc a její současné problémy III, 1980, 175–182.
- PETRASOVÁ, Taťána. *Josef Mocker 1835-1899: stavitel katedrály*. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 1999. 78 s. Knižnice Pražského hradu. Malá řada. ISBN 80-86161-14-5.
- PODLAHA, Antonín; HILBERT, Kamil. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století*. Praha: nákladem Archaeologické kommisie při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906, s. 296
- RIEGL, Alois; HLOBIL, Ivo; KRUIS, Ivan, ed. *Moderní památková péče*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2003. 172 s. ISBN 80-86234-34-7.
- ROHÁČEK, Jiří; UHLÍKOVÁ, Kristina. et al. *Zdeněk Wirth pohledem dnešní doby*. Praha: Artefactum, 2010. ISBN 978-80-86890-32-6
- UHLÍKOVÁ, Kristina. *Zdeněk Wirth, první dvě životní etapy (1878 - 1939)*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2010. 302 s. ISBN 978-80-87104-60-6
- VALENA, Tomáš. *Plečnikovy úpravy v kontextu Pražského hradu*. In: LUKEŠ, Zdeněk; et al. Josip Plečnik - architekt Pražského hradu. 1. vyd. v češ. Praha: Správa Pražského hradu. 1997, s. 259
- VLČEK, Pavel, ed. et al. *Umělecké památky Prahy. Pražský hrad a Hradčany*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2000. 521 s. ISBN 80-200-0832-2.
- WIRTH, Zdeněk. *Stavební úprava Pražského hradu*. Umění IX. 1936, s. 451–453.
- WIRTH, Zdeněk. *Vzpomínka k šedesátinám Kamila Hilberta*. Umění II. 1929, s. 231–232.